

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA

Nina Trdin

RAZVIJANJE OTROKOVEGA
GOVORA OB SLIKANICI

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA
Študijski program: Predšolska vzgoja

Nina Trdin

doc. dr. Darija Skubic

RAZVIJANJE OTROKOVEGA GOVORA OB
SLIKANICI

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici doc. dr. Dariji Skubic, da me je sprejela pod svoje mentorstvo in me pri pisanju diplomske naloge strokovno usmerjala.

Iskrena zahvala gre tudi družini in prijateljem, ki so mi v času študija stali ob strani, me razumeli in me podpirali.

Zahvalila bi se tudi vsem anketirancem, ki so odgovorili na zastavljena vprašanja v anketnem vprašalniku.

Najlepša hvala vsem!

POVZETEK

V diplomski nalogi sem obravnavala razvijanje otrokovega govora ob slikanici. Naloga je razdeljena na dva dela. V teoretičnem delu sem opredelila pojme govor, jezik, slikanica in branje. Predstavila sem razvoj otrokovega govora in dejavnike, ki vplivajo nanj. Dodala sem pomen slikanic in branja v otrokovem razvoju. V empiričnem delu sem naredila raziskavo, v kateri sem s pomočjo anketnega vprašalnika ugotavljala mnenja vzgojiteljev o vplivu slikanice na otrokov govorni razvoj. Rezultati kažejo, da se nekateri vzgojitelji ne zavedajo vpliva pogostega branja slikanic na otrokov govorni razvoj, hkrati pa pri svojem delu opažajo razlike med otroki, s katerimi starši berejo in tistimi, s katerimi ne berejo, ter nezadostno osveščenost staršev pri izbiri literature za otroke.

KLJUČNE BESEDE: govor, jezik, dejavniki razvoja govora, slikanica, branje

ABSTRACT

In the thesis I covered the development of child's speech by using a picture book. I divided the thesis into two parts. In the theoretical part I defined what speech, language, picture book and reading are. I introduced the development of child's speech and factors that influence it as well as the value of picture books and reading in the process of child's development. In the empirical part I used a questionnaire to carry out a survey in which I tried to find out educators' opinion on how picture books influence child's speech development. The results show some educators do not realize the importance of frequent reading of the picture books for child's speech development. At the same time, they notice differences between children who read with their parents and those who do not. Moreover, they also notice insufficient awareness of the parents at choosing appropriate children's literature.

KEYWORDS: speech, language, factors of speech development, picture book, reading

KAZALO VSEBINE

UVOD	1
I TEORETIČNI DEL	2
1 Govor in jezik	2
1.1 Govor in mišljenje	3
2 Razvoj otrokovega govora	4
2.2 Predjezikovno obdobje	4
2.3 Jezikovno obdobje	5
3 Dejavniki, ki vplivajo na razvoj govora	6
3.1 Notranji dejavniki	6
3.2 Zunanji dejavniki	7
4 Slikanica	10
4.1 Začetki slikanice	10
4.2 Vrste slikanic	11
4.2.1 Slikanica glede na zahtevnostne stopnje	11
4.2.2 Tipi slikanice glede na ustvarjalni postopek	13
4.3 Merila za izbiro slikanice	14
4.4 Vpliv slikanice na otrokov razvoj.....	16
5 Branje	18
5.1 Dialogsko branje	19
5.2 Pomen in vloga branja v otrokovem razvoju	20
II EMPIRIČNI DEL	22
6 Opredelitev problema	22
6.1 Vzorec	22
6.2 Metoda	22
6.3 Cilji	23
6.4 Predvidevanja	23
6.5 Rezultati in interpretacija podatkov	24
7 Sklepne ugotovitve	32
8 LITERATURA	33
Priloge:	36

KAZALO GRAFOV

Graf 1: Kako pogosto berete otrokom?	24
Graf 2: Katero vrsto literature berete otrokom?	25
Graf 3: Ali se o prebrani vsebini pogovarjate z otrokom?	25
Graf 4: Ali menite, da slikanice vplivajo na razvoj otrokovega govora?.....	26
Graf 5: V kateri starostni skupini po vaših izkušnjah branje slikanic najbolj vpliva na otrokov govorni razvoj?.....	26
Graf 6: Ali menite, da lahko vzgojitelj lahko z branjem slikanic vpliva na razvoj govora?	27
Graf 7: Kaj želite doseči z branjem?	27
Graf 8: Kaj po vašem mnenju NAJBOLJ vpliva na otrokov govorni razvoj?	28
Graf 9: Kaj po vašem mnenju NAJMANJ vpliva na otrokov govorni razvoj?.....	29
Graf 10: Kaj menite, po kakšen priporočilu starši izbirajo slikanice za svoje otroke?	30
Graf 11: Ali opazite razliko v govornem razvoju otrok, s katerimi starši berejo, in otrok, s katerimi ne berejo?	31

UVOD

Ena od temeljnih nalog v predšolskem obdobju otroka je, da čim bolj razvije govorne sposobnosti. Razvite govorne veščine so temelj in bogastvo, iz katerih črpamo vse življenje.

Govor in jezik sta zelo pomembna, saj se z govorom učimo komunicirati s svetom, govor je sredstvo, ki ga ljudje uporabljamo za komunikacijo ter izmenjavo misli, idej, želja in čustev.

Razvoj govora se začne ob rojstvu in je najbolj intenziven v predšolskem obdobju, izpopolnjuje pa se celo življenje. Prve besede otrok izgovori že pri enem letu, vendar se govor začne pospešeno razvijati pri dveh letih oz. po drugem letu starosti. Govor se razvija po stopnjah oz. zaporedju in vsaka stopnja ima svoje značilnosti, zato je pomembno, da vzgojitelji in starši poznamo te stopnje, da od otroka ne zahtevamo preveč ali premalo in ga na posamezni stopnji ustrezno spodbujamo.

Za pravilen razvoj govora mora imeti otrok pravilno razvita govorila, sluh, dihala ... Zelo pomembno je okolje, zato je naloga odraslih, da ustvarimo toplo in prijetno okolje, v katerem bo otrok rasel in se učil govora. Kot bodoča vzgojiteljica se zavedam pomena otrokovega govora in dejavnikov, ki vplivajo nanj, predvsem velja omeniti vpliv okolja. Vem, da odrasli lahko odločilno vplivamo na razvoj otrokovega govora, zato sem za naslov diplomske naloge izbrala Razvijanje otrokovega govora ob slikanici. Pri raziskovanju mi je bila v pomoč strokovna literatura.

I TEORETIČNI DEL

1 Govor in jezik

V razvoju človeka je govor zelo pomemben, ker oblikuje človeka kot posameznika ter vzpostavlja komunikacijo z okoljem (Marjanovič Umek, 1990, str. 11).

»Jezik je zapletena, specializirana veščina, ki se v otroku razvije spontano, brez zavestnega truda ali formalnega poučevanja.« (Pinker, 2010, str. 18) Je sistem simbolov, ki omogoča komunikacijo, izrazimo ga v govorni in pisni obliki (Pečjak, 2011, str. 17). Ni funkcija govorca (de Saussure, 1997, nav. po Skubic, 2004, str. 9), temveč proizvod, ki ga posameznik pasivno sprejme ter nikoli ne zahteva vnaprejšnjega premisleka, razmišljanje pa posega vanj le pri urejevalni dejavnosti. Pravi, da je jezik jasno definiran predmet v množici različnih dejstev govornice. Je družbeni del govornice, zunaj posameznika, ta ga sam ne more ustvarjati oz. ga spremeniti. Posameznik se mora jezika priučiti, da bi spoznal njegovo delovanje, otrok si ga prisvaja le postopno. Govor pa je v nasprotju z jezikom individualno dejanje volje in razuma (Skubic, 2004, str. 9).

Sposobnost za govor je gensko prirojena, vendar se ta dispozicija uresniči le, če človek govor sliši in ga uporablja (Erženičnik Pačnik, 1998, str. 31).

Vigotski meni, da je prvotni otrokov govor popolnoma socialen, opravlja vlogo sporočanja, družbene interakcije (Kranjc, 1999, str. 14).

S. Vasič (nav. v Marjanovič Umek, 1990, str. 11) meni, da je govor oblika človekovega naučenega vedenja, ki rabi lastnemu izražanju in komuniciranju. Govor je pomemben dejavnik v razvoju osebnosti in njegovi socializaciji.

Pogoji za razvoj govora

Razvoj govora je zelo pomemben za vsakdanje sporazumevanje. Govor pa se lahko razvije le, če so izpolnjeni pogoji za razvoj govora:

- zdrav živčni sistem z intaktnimi govornimi središči in živčnimi zvezami med njimi, ki nadzorujejo in usklajujejo delovanje govoric,
- pravilno in dobro razvite psihične funkcije (pozornost, zaznavanje, mišljenje, občutenje, fantazija in pomnjenje, posebno pa dobro razvit slušni spomin),
- razvita čutila (posebno sluh),
- zdrava govorila,
- pravilen in zgleden govor otrokovega okolja (Omerza, 1972).

1.1 Govor in mišljenje

Eno izmed temeljnih vprašanj, s katerim se ukvarjajo številni jezikoslovci, psihologi, tudi filozofi, je odnos med mislijo in besedo oziroma odnos med mišljenjem in govorom (Kranjc, 1999, str. 13).

Razvojna psihologa J. Piaget in L. Vigotski sta raziskovala razvoj mišljenja in govora pri otroku.

J. Piaget je v svoji teoriji spoznavnega razvoja razpravljal o govoru le z vidika razvoja miselnih procesov. Menil je, da se mišljenje razvija neodvisno od govora in da mišljenje omogoča razvoj govora, da govor sam po sebi ni zadosten pogoj za razvoj operativnega mišljenja.

L. Vigotski pa meni, da vse otrokove aktivnosti izhajajo iz njegovega socialnega okolja. Poudarja, da odnos med govorom in mišljenjem ni stalna, nespremenljiva veličina. Avtor meni, da imata mišljenje in govor različne razvojne korenine (Marjanovič Umek, 1990, str. 51).

V prvem poglavju bom govorila o govoru in jeziku, pogojih za razvoj govora ter o govoru v povezavi z mišljenjem. V drugem poglavju bom predstavila razvoj otrokovega govora v

predjezikovnem obdobju, ko otrok še ne uporablja besed in razvoj govora v jezikovnem obdobju, ko otrok za izražanje potreb, čustev in hotenj začne uporabljati besede.

2 Razvoj otrokovega govora

»Govorni razvoj je zapleten, dinamičen in zlasti v obdobju dojenčka, malčka in zgodnjega otroštva zelo intenziven proces, ki se začne z jokom, neverbalnim sporazumevanjem, oblikovanjem in povezovanjem prvih glasov, poteka preko prve izgovorjene besede, hitrega skoka v besednjaku, oblikovanja enostavnih in sestavljenih stavkov, poznavanja slovničnih pravil, razumevanja različnih besedil, rabe govora v različnih govornih položajih, razvoja komunikacijskih spretnosti, metajezikovnega zavedanja [...].« (Marjanovič Umek, Kranjc, Fekonja, 2006, str. 7)

Avtorice L. Marjanovič Umek, S. Kranjc, U. Fekonja (2006) so govor razdelile v predjezikovno in jezikovno obdobje.

Optimalno obdobje za razvoj govora in komunikacijskih spretnosti je v prvih treh letih otrokovega življenja, kasneje je namreč potreben zelo velik napor, da na področju govora nadoknadimo primanjkljaje, ki so povezani z okoljem. Naslednje pomembno obdobje za razvoj govora je med otrokovim tretjim in sedmim letom, saj empirične raziskave v različnih kulturah potrjujejo, da je v tem obdobju otrok izredno občutljiv in dovzeten za razvoj jezikovne zmožnosti – povečana je njegova potreba po komunikaciji (Grginič, 2009, str. 11).

2.2 Predjezikovno obdobje

Zgodnji govorni razvoj vsebuje poleg zgodnjega zaznavanja in razumevanja govora tudi jok, vokalizacijo, bebljanje, gruljenje, cviljenje, cmokanje, vzdihne in slučajna posnemanja glasov brez razumevanja njihovega pomena. Otrok se izraža z glasovi, ki niso besede (Marjanovič Umek, Fekonja, 2009, str. 215–217).

Govor v obdobju novorojenčka (0 mesecev)

Značilen je predjezikovni ali čustveni govor, ki vključuje gruljenje in rabo različnih glasov. Edino sredstvo sporazumevanja v obdobju novorojenčka je jok. Obstajajo trije osnovni vzorci joka, s katerimi novorojenček izraža lakoto, jezo ali bolečino (Marjanovič Umek, Fekonja Peklaj, 2011, str. 109). Z jokom, prvimi glasovi in bebljanjem otrok preizkuša in razvija svoj govorni aparat, prevzema vse večji nadzor nad proizvodnjem glasov ter sporoča svoje potrebe in čustva (nav. v Marjanovič Umek, Kranjc, Fekonja, 2006, str. 15).

Govor v obdobju dojenčka (od 1 do 10 mesecev)

Dojenček ponavlja različne glasove (npr. ga ga) in gruli kot odgovor na govor odraslega. Pogosto ponavlja posamezne zloge (npr. ba ba, bi bi, bu bu), beblja, prepozna in odziva se na nekatere besede. Gluhi dojenčki prenehajo bebljati pri desetih mesecih. Proti koncu tega obdobja otrok že posnema glasove odraslih, vendar še ne razume njihovega pomena (Marjanovič Umek, Fekonja Peklaj, 2011, str. 109).

2.3 Jezikovno obdobje

Jezikovno obdobje nastopi, ko otrok izgovori prvo besedo, ki ima pomen, to se pojavi med osmim in petnajstim mesecem (Marjanovič Umek, 1990, str. 21).

Govor v obdobju malčka (od 1 leta do 3,5 let)

Malček vedno natančneje posnema izgovarjavo glasov odraslih. Bebljanje je v začetku tega obdobja še prisotno. Otrok postopno razume, da imajo stvari imena, vedno več besed uporablja pravilno (Marjanovič Umek, Fekonja Peklaj, 2011, str. 109–110). Besednjak se širi in viden je napredek v artikulaciji. Pri izgovarjanju pogosto izpušča zadnji soglasnik, svoja čustva izraža z besedami (Marjanovič Umek, 1990, str. 15–31).

Govor v zgodnjem otroštvu (od 3,5 let do 5,5 let)

Otrokov govor je že skoraj povsem razumljiv, pogosto se pojavi pomanjkljiva artikulacija. Govor je tekoč, otrok z njim izraža časovne odnose, čustva (prav tam) ...

Opisala sem razvoj otrokovega govora, nadaljujem z dejavniki, ki vplivajo na razvoj govora.

3 Dejavniki, ki vplivajo na razvoj govora

Na otrokov govorni razvoj vplivajo številni dejavniki, različni avtorji najbolj izpostavljajo kakovost otrokovega družinskega okolja, sociodemografske značilnosti družine in kakovost vrtca. Poleg dejavnikov okolja pa na otrokov govorni razvoj vplivajo tudi genetski dejavniki (Marjanovič Umek, idr., 2006, str. 50).

Dejavnike delimo v dve večji skupini, in sicer:

- notranji dejavniki in
- zunanji dejavniki.

Visoko stopnjo govora in mišljenja lahko otrok doseže, če so vsi dejavniki, ki vplivajo na razvoj govora in mišljenja usklajeni. Če tega ni, je stopnja razvoja nižja in lahko pride tudi do motenj v govoru in mišljenju (Kranjc, 1999, str. 20–21).

3.1 Notranji dejavniki

Notranji dejavniki so prirojene predispozicije za razvoj govora, motivacijo, čustveno stanje (prav tam). K notranjim dejavnikom sodijo genetski dejavniki, tudi otrokov spol (Marjanovič Umek, idr., 2006, str. 56, 63).

– Genetski dejavniki

Pomemben učinek na govorni razvoj imajo genetski dejavniki. Muller (nav. v Marjanovič Umek, idr., 2006, str. 63) meni, da na razvoj govorne kompetentnosti vpliva interakcija večjega števila genov.

»Vedenjsko genetska raziskava je pokazala, da imajo genetski dejavniki delni vpliv na razvoj različnih področij govornega razvoja, in sicer na razvoj otrokove slovnice ter na razvoj na področju semantike, fonologije in artikulacije.« (Marjanovič Umek, idr., 2006, str. 63)

– Otrokov spol

Eden izmed dejavnikov otrokovega govornega razvoja je otrokov spol. Avtorja Apostolos in Napoleon (nav. v Marjanovič Umek, idr., 2006, str. 57) sta v svoji raziskavi prišla do zaključka, da ima otrokov spol pomemben učinek na razvoj govornega razumevanja in rabe

besed, ki poimenujejo pojme, saj so na omenjenih področjih govornega razvoja deklice dosegale višje rezultate kot dečki. Avtorja poudarjata, da učinek spola na govorne dosežke ni stalen, kot pomemben dejavnik se je pokazal le v obdobju med sedmim in osmim letom starosti.

Apostolos in Napoleon (prav tam) sta na podlagi raziskave zaključila, da se besednjak deklic v določenem obdobju razvija hitreje kot besednjak dečkov, vendar se ta pri obeh spolih v določenem obdobju izenači.

»Rezultati več raziskav kažejo, da po drugem letu otrokove starosti ni razlik med dečki in deklicami v količini spontanega govora.« (prav tam, 58)

Avtorja Golombok in Fivush (nav. v Marjanovič Umek, idr., 2006, str. 58) navajata rezultate študij razlik v govorni kompetentnosti dečkov in deklic, kjer ugotavljata, da so razlike majhne in nepomembne. Avtorja zaključujeta, da spol ni dejavnik, ki bi napovedoval njegov govor v vsakodnevnih situacijah.

M. Crawford (prav tam, 59) opozarja, da se spol močno povezuje z nekaterimi dejavniki socialnega okolja, v katerem otrok živi, ti pa prispevajo k razlikam v govornem razvoju deklic in dečkov.

3.2 Zunanji dejavniki

Zunanji dejavniki so socialni položaj družine, izobrazba staršev, širše družbeno okolje, v katerem družina živi. Potrebno je upoštevati tudi število otrok v družini. Pomembno vlogo pri razvoju govora in mišljenja imajo sociološki dejavniki, ki vplivajo na nekatere psihološke dejavnike. Oblika otrokovega govora je odvisna od okolja, v katerem otrok živi (Kranjc, 1999, str. 15, 20).

– **Kakovost družinskega okolja in socialno-ekonomski dejavnik družine**

V vseh obdobjih otrokovega govornega razvoja starši z oblikovanjem bolj ali manj kakovostnega družinskega okolja pomembno vplivajo na razvoj govornih kompetentnosti (Marjanovič Umek, idr., 2006, str. 50–51).

»Med značilnostmi družinskega okolja, ki se najpogosteje in najvišje povezujejo z različnimi vidiki otrokovega govornega razvoja, je izobrazba staršev.« (Duncan in Magnuson, 2003 nav. v Marjanovič Umek, Fekonja Peklaj, Podlesek, 2008, str. 55)

Mamina izobrazba se praviloma povezuje tudi s kakovostjo spodbujanja govornega razvoja otrok v družinskem okolju. Višje izobražene mame, ki imajo v povprečju več znanja o razvojnih značilnostih otrok in zgodnjem poučevanju, ponujajo svojim otrokom bolj kakovostno družinsko okolje, tako na ravni materialnega okolja (npr. otroške knjige in revije, primerne igrače) kot z ustreznimi dejavnostmi (npr. skupno branje, pogovarjanje, obisk kulturnih prireditev za otroke) (Bornstein idr. nav. v Marjanovič Umek, Fekonja Peklaj, Podlesek, 2008, str. 55).

Manj izobražene mame se redkeje pogovarjajo z malčki oz. otroki, njihov besednjak je manj raznolik, otrokom ponujajo manj priložnosti za govorno izražanje in pripovedovanje, ti imajo manj knjig in drugih materialov, redkeje se z malčkom/otrokom vključujejo v različne dejavnosti (Marjanovič Umek, Fekonja Peklaj, Podlesek, 2008, str. 55).

Na otrokov govorni razvoj imajo pomemben vpliv sociodemografske značilnosti družine (npr. ugodnejši ekonomski status, višja stopnja izobrazbe staršev, velikost družine). »Ugodni demografski dejavniki otrokove družine se pozitivno povezujejo z obsegom in kakovostjo govorne interakcije med starši in njihovimi otroki in s tem tudi z otrokovim govornim razvojem.« (Marjanovič Umek, idr., 2006, str. 53)

»Stopnja izobrazbe otrokove mame predstavlja dejavnik, ki ga večina avtorjev v svojih raziskavah vključuje med pomembne pokazatelje socialno-ekonomskega stanja družine in ki je povezan z razvojem različnih vidikov otrokovega govora.« (prav tam) Številni avtorji so v svojih raziskavah ugotovili, da stopnja izobrazbe otrokove mame vpliva na razvoj otrokovega govora, razumevanja besed, medtem ko izobrazba očeta ni imela pomembnega vpliva na razvoj govorne kompetentnosti. Rezultati raziskav glede na izobrazbo očetov se med seboj niso razlikovali. Rezultati najverjetneje kažejo na to, da v obdobju zgodnjega otroštva mame preživijo več časa s svojimi otroki. Je pa povezanost otrokovega govora in izobrazbe očeta še premalo raziskana (prav tam).

- Vrtec in vrstniška skupina

Ker je razvoj otrokovega govora v predšolskem obdobju ključnega pomena, ima vrtec zelo pomembno vlogo za spodbujanje govornega razvoja (Erženičnik Pačnik, 1998, str. 31–34).

V vrtcu je veliko več možnosti za svobodno komunikacijo med otroki kot kasneje v šolskem obdobju, saj so otroci pri tem omejeni le na čas odmora. Vrtec s tem uresničuje tudi kompenzacijsko vlogo, v smislu zmanjševanja različnih deficitov, ki so jih otroci prinesli od doma (prav tam).

Po drugem in tretjem letu so vrstniki zelo pomembni ne le za otrokov govorni razvoj, temveč tudi za socialni razvoj. Otrok posnema vedenje in govor drugih otrok, z njimi želi komunicirati, zato želi, da bi bil njegov govor čim bolj razumljiv (Marjanovič Umek, idr., 2006, str. 59–63).

Največji pomen pri ustvarjanju odnosa med vzgojiteljem in otrokom ima zagotovo beseda. Otrok z besedo vsak dan, vsak trenutek pridobiva informacije o svetu okoli sebe.

Vrtec s svojim dnevnim redom otrokom ponuja možnosti za doseganje uspehov in doživljanje priznanj. Vzgojitelj mora načrtovati različne aktivnosti, ki pri otrocih spodbujajo različne funkcije komunikacije. Pri tem je odločilno vzgojiteljevo strokovno znanje in odnos do otrok (Erženičnik Pačnik, 1998, str. 31–34).

Raziskave so pokazale, da kakovost vrtca lahko zmanjša razlike v govorni kompetentnosti otrok različno izobraženih staršev. Bolj kakovostni vrtci torej spodbujajo otrokov govorni razvoj staršev z nizko izobrazbo in tistih z visoko izobrazbo (Marjanovič Umek, idr., 2006, str. 59–63).

Zunanji in notranji dejavniki so za razvoj otrokovega govora ključnega pomena, saj vplivajo na kvaliteto govora otroka. Eden izmed zunanjih dejavnikov je slikanica, ki ima predvsem v predšolskem obdobju izjemen pomen za otrokov govor in celoten razvoj otroka, zato bom v nadaljevanju o njej spregovorila.

4 Slikanica

»Slikanica je zvrst mladinske književnosti, v kateri se večinoma prepletata in dopolnjujeta besedilo in ilustracija. Namenjena je otrokom v predbralnemu in začetnemu bralnemu obdobju.« (Medved Udovič, 2005, str. 85)

Saksida in S. Kranjc (2001) pravita, da je slikanica temeljna literarno-likovna vrsta v vrtcu.

»Prva otrokova knjiga – slikanica – pomeni vrata v otrokovo življenje. In zato je izredno pomembno, kakšno knjigo mu ponudimo.« (Dolinšek Bubnič, 1999, str. 10)

»Z vidika kakovosti je slikanica posebej občutljiva kot posebna vrsta knjige, pri kateri sta besedilo in ilustracija enakovredna ne glede na to, kolikšen delež predstavlja posamezna sestavina, zato se je potrebno pri slikanicah izogibati kiča v besedilu in kiča v ilustracijah.« (Haramija, 2011, str. 33)

Marjana Kobe (2004) pravi, da slikanica ni le knjiga za otroke, privlačna je tudi za mladostnika in odraslega bralca, saj v sebi nosi večplastna relevantna sporočila. V slikanici sta magično neločljivo povezani slika in beseda, izžarevata skupno estetsko sporočilo.

»Pomen slikanice je za razvoj otrokove porajajoče se pismenosti izjemen, saj je otrokovo predbralno obdobje v t. i. slikaniški starosti (engl. picture-book age, nem. Bilderbuchalter) čas pridobivanja pozitivnih izkušenj s knjigo. V predbralnem, t. i. slikaniškem obdobju, otroci še niso sposobni samostojnega branja, zato je pri izbiri slikanic in njihovi recepciji toliko pomembnejša posredniška vloga vzgojiteljic v vrtcu in staršev v domačem okolju.« (Medved Udovič, 2005)

4.1 Začetki slikanice

Slikanice so se pojavile v 17. stoletju, vendar je šele 20. stoletje postalo stoletje slikanice. Začetnik je pedagog J. Comenius, ki je leta 1658 objavil prvo vzgojno knjigo v slikah z naslovom *Orbis Sensualium Pictus*. Prav ta knjiga je postala vzor za mnoge poznejše bogato ilustrirane knjige o naravi, družbenem življenju, umetnosti, ki so jih uporabljali za vzgojo in izobraževanje mladine v 18. stoletju (Dolinšek Bubnič, 1999, str. 10).

Za pravega očeta slikanice pa imamo Evropejci weimarskega založnika J. Berucha, leta 1792 je izdal Slikanice za otroke v 12 zvezkih s 6.000 bakrorezi. Slikanice je prodajal samostojno in v kompletu, da so bile bolj dostopne tudi revnim otrokom oz. staršem.

Beruch (nav. v Dolinšek Bubnič, 1999, str. 10) pravi, da je slikanica obvezni del inventarja otroške sobe, tako kot posteljica, leseni konjiček in lutka iz cunj. Najzgodnejše učenje otroka moramo začeti s pomočjo slik.

Od tedaj pa vse do danes se mnenje pedagogov, vzgojiteljev in znanstvenikov ni spremenilo (Dolinšek Bubnič, 1999, str. 10). Nastalo je mnogo različnih vrst slikanic, ki jih bom naštela in opisala v nadaljevanju.

4.2 Vrste slikanic

Slikanice razdelimo glede na (Kobe, 1987):

- zahtevnostno stopnjo slikanice,
- ustvarjalni postopek,
- razporeditev besedila in ilustracij v slikanici,
- izbor besedila v slikanici.

4.2.1 Slikanica glede na zahtevnostne stopnje

»Slikanica kot posebna zvrst knjige »sledi« razvojnim obdobjem otroka v širokem razponu od zgodnjega predbralnega do zgodnjega šolskega obdobja, zato je razumljivo, da si je ta zvrst knjige – pač glede na starost uporabnika, kateremu je namenjena – sama v sebi izoblikovala več zahtevnostnih stopenj, tako glede zunanje oblike, kakor tudi glede likovne in besedne vsebine.« (Kobe, 1987, str. 29)

Kartonska zgibanka ali leporello

To je prva zahtevnostna stopnja slikanice, ki še nima prave oblike knjige in je predhodna stopnja med igračo in knjigo. Je kartonasta, harmonikasto zložljiva in namenjena otrokom do drugega oz. tretjega leta. Vsebina je doživljajsko preprosta.

Leporello oz. kartonaste zgibanke se delijo na več zahtevnostnih stopenj, glede na likovno besedno podobo in na to, kaj zgibanika tematizira (Kobe, 1987, str. 30).

– **Leporello brez leposlovnega besedila**

Ta je namenjen otrokom okrog drugega, tretjega leta. Slike ali fotografije v takšnem leporellu so celostranske, predstavljajo domače živali, živali iz gozda, rastline, igrače, vozila, številke, predmete in pojme iz domačega in širšega otroku poznanega okolja (prav tam).

– **Leporello s krajšim besedilom**

Na posameznih kartonih so na slikah upodobljeni različni predmeti in pojmi, vsakdanji dogodki, kjer je v središču otrok (otrok se umiva, oblači, se igra, je pri zdravniku, praznuje rojstni dan ...). Slike spremljajo krajša besedila, ki so največkrat prigradniški verzi, ki spremljajo in pojasnjujejo prigradniško sliko. Za otroke je takšna slikanica zanimiva, ker jih spodbuja k sposobnosti prepoznavanja, poimenovanja in pomnenja, saj v njej prepoznajo svoj vsakdan, svoj svet, hkrati pa slikanico zavzeto doživljajo in se primerjajo z otroki na slikah. V to zahtevnostno skupino sodi tudi leporello, ki z izrazito pripovednimi ilustracijami pelje zgodbo skozi celotno kartonko, spodbuja posrednika in otroka k samostojnemu domišljijem ustvarjanju na osnovi likovne pisave (Kobe, 1987, str. 30–31).

– **Leporello s kratkimi ljudskimi in umetnimi otroškimi pesmicami**

Ta zahtevnostna stopnja leporella uvaja otroka med drugim in tretjim letom v svet prave besedne umetnosti, hkrati pa ga seznanja s svetom ljudske in umetne otroške poezije. Otrok se na verze čustveno odziva in si jih hitro zapomni. Otrok ob ritmu, rimah, zvočni barvitosti doživlja ugodje. To vrsto slikanice razpoložensko in pripovedno ponazarjajo živobarvne ilustracije (Kobe, 1987, str. 31).

»Prava« knjiga s trdimi kartonastimi listi

Knjiga s trdimi kartonastimi listi je knjiga s harmonikasto zložljivim kartonskim leporellom in je primerna za otroke okrog drugega oz. tretjega leta, ki že spoznavajo »pravo« knjigo, vendar ima ta še trpežne kartonaste liste. Takšna slikanica se po svoji likovno vsebinski plati ujema z leporellom, ki ima krajša besedila ali otroške pesmi.

Knjiga s tankimi listi

Takšna slikanica pomeni višjo zahtevnostno stopnjo, ne le zaradi zunanje podobe, ampak tudi zaradi doživljajske zahtevnosti. Namenjena je otrokom od tretjega oz. četrtega leta naprej. Knjige imajo trše platnice kot sredinske liste, bolj izrazita je naslovna stran (Kobe, 1987, str. 31).

4.2.2 Tipi slikanice glede na ustvarjalni postopek

Avtorska slikanica

Ilustracije in besedilo so delo enega ustvarjalca. Ta model ustvarjanja omogoča največ pogojev za nastanek slikanice, saj en sam avtor ve, kdaj bo zamisli uporabil likovno in kdaj tekstovno (Kobe, 1987, str. 33–34).

Soavtorja sta stalni ustvarjalni team

Pri tem tipu slikanice avtorja sodelujeta na tri načine:

- soavtorja ustvarjata hkrati, besedno in likovno podobo slikanice kreirata skupaj tako, da drug drugega spodbujata z novimi idejami, tako slikanica nastaja po skupnem konceptu,
- likovni soavtor dobi v delo izoblikovano besedilo, likovno podobo ustvarja v tesnem sodelovanju s piscem zgodbe,
- likovni oblikovalec slikanice je stalen, je povsem samostojen ilustrator besedil istega avtorja (Kobe, 1987, str. 35).

Soavtorja nista stalna sodelavca

Pri čemer je:

- tekst primaren in gre v nadaljnji postopek k likovnem ustvarjalcu,
- likovni delež slikanice primaren in gre v nadaljnji postopek k besednemu soavtorju (Kobe, 1987).

4.2.3 *Razporeditev besedila in ilustracij v slikanici*

– **Klasična slikanica**

»Le-ta je likovno oblikovana pravzaprav na način klasične knjižne ilustracije, se pravi na tak način, da je vsaka ilustracija samostojna slika. V takšni slikanici se bodisi v enakovrednem prostorskem sorazmerju enakomerno menjavata celostransko besedilo in celostranska slika, ali pa si – ob dvostranskih ilustracijah in ob menjavanju celostranskih slik s celostranskim besedilom – tekstovni in likovni delež posamezno stran v primernem sorazmerju tudi delita; pogosto je besedilo pri tem »obrobljeno« s posameznimi ilustracijskimi elementi. Za obe različici tega tipa notranje likovno tekstovne urejenosti je značilno, da sta besedilo in ilustracija še dokaj samostojna elementa.« (Kobe, 1987, str. 37)

– **Slikanica, kjer se ilustracija razlije »čez rob«**

V tej slikanici se ilustracija razprši oz. razširi čez obe strani, razleze se tudi med besedilo. Besedilo je razdeljeno na krajše odlomke, ki je včasih vključeno v ilustracijo (prav tam).

– **Slikanica, kjer likovni ustvarjalec tekst reorganizira in ga vključi v ilustracijo**

»Še močnejšo sprepletanost z likovnim deležem in s tem še večjo vključenost v svojo likovno podobo pa doživlja verzno ali prozno besedilo v tem tipu slikanice.« Ilustrator posamezne besede ali celo cele verze oz. pesem grafično preoblikuje v elemente svoje ilustracije (prav tam).

4.3 **Merila za izbiro slikanice**

»Za predšolske otroke so najprimnernejše slikanice. Otrok besedilo pravljice doživlja skupaj z ilustracijami. Le-te so v Sloveniji mnoga leta izhajale predvsem pri založbi Mladinska knjiga v zbirkah Velike slikanice, Čebelica, Pedenjpedov vrtljak itn.« (Kropp, 2000, str. 63)

V zadnjih letih pa so novejšje založbe začele izdajati številne prevode slikanic tujih avtorjev in ilustratorjev.

Otrok si vedno sam najde najljubše knjige, starši in drugi sorodniki pa mu pri izbiri pomagajo (prav tam).

V nadaljevanju naštevam smernice za izbiro dobre knjige:

- »Ilustracije v knjigi morajo biti dovolj bogate in podrobne, da se ob njih lahko pogovarjate tudi še o čem drugem. Nekatere knjige so popolnoma brez besedila, tako da zgodba nastane iz pogovora z otrokom. Ilustracije v nekaterih knjigah pa so tako kompleksne, da bi poleg zgodbe, v kateri so, lahko dopolnjevale še več drugih.« (Kropp, 2000, str. 63–64)
- »Knjiga naj ne bo primerna le za trenutno otrokovo starost, ampak tudi za naslednje leto ali dve.« (prav tam)
- »Besedila mora biti malo, le poved ali dve na stran, a vseeno ne toliko, da je mogoče stran preleteti brez pogovora. Pri slikanici so ilustracije ravno tako pomembne kot besedilo in pogosto so delo različnih posameznikov. Pol strani besedila je verjetno zgornja meja, ki jo otrok sprejme, preden si želi obrniti stran.« (Kropp, 2000, str. 64)
- Da bi otroku olajšali samostojno »branje«, mora biti besedilo predvidljivo skozi ritem, rimo ali logiko. Medtem ko otroku beremo rimane knjige ali knjige s ponavljajočimi vrsticami, si jih otrok lahko zapomni in jih ponavlja (prav tam).
- Zgodba mora biti zanimiva za odraslega, ki bere in za otroka, ki posluša, oba mora pritegniti. »Ker se z branjem ukvarjajo starši in otroci, si starši želijo take knjige, ki bi zanimala oboje.« (Kropp, 2000, str. 64)
- Knjiga mora biti za otroke in o njih. Otroci se poistovetijo z junaki zgodbe, zato želijo brati o svojih vrstnikih ali malo starejših. (prav tam)
- »Zgodba mora vključevati katero od pomembnih tem, npr. prizadevanje, rast, ljubezen, izgubo, tako da bo knjiga koristna med odraščanjem. Bruno Bettelheim v svoji knjigi *The Uses of Enchantment* zagovarja zanimivo trditev, da ima zgodnje branje pomembno psihološko vlogo, zaradi česar se mora odkrito dotikati bistvenih zahtev in travm v življenju. Dobra otroška knjiga ni nikoli le smešna ali prijetna, ampak odločno nagovarja starše in otroke.« (prav tam, str. 65)
- »Knjiga mora biti dovolj trpežna, da prenese bolj grobo ravnanje. Kartonke ali knjige iz blaga so najprimernejše za v stajico. Šivane knjige zdržijo večkratno branje. Večina

cenenih mehko vezanih knjig se ponaša s tako imenovano odlično vezavo, ki pa ni nič več kot lepilo. Take knjige kaj kmalu preprosto razpadejo. Pri šivanih knjigah so listi najprej sešiti skupaj in šele nato so nanje prilepljene platnice. Take knjige so trajne.»¹ (Kropp, 2000, str. 65)

4.4 Vpliv slikanice na otrokov razvoj

»Otrok, ki s pomočjo slikanic dela prve korake v svet književnosti, se seznanja z zapletenim in za kasnejše sodelovanje v družbi nujnim glasovno-znakovnim sistemom; srečuje se z različnimi, a bolj ali manj ustaljenimi pripovednimi načini in spoznava dogovorjene pristope k vizualnemu upodabljanju sveta. Pri tem na svoji lastni ravni razmišlja o sebi, o svojem čutenju in mišljenju, o svetu in kulturi, v kateri obstaja.« (Rot Gabrovec, 2003, str. 99–100)

Kot ugotavljajo strokovnjaki, slikanice otrokom pomagajo pri razvoju intelektualnih in drugih sposobnosti. Ugotovili so, da prebiranje slikanic razvija povezovanje, sklepanje, miselne možnosti, hkrati pa se razvijajo tudi jezikovne in druge zmožnosti - govorjenje, poslušanje, branje, neverbalno izražanje (npr. risanje). Pomembne so tudi pred-, med- in pobralne dejavnosti, ker razvijajo otroka kot socialni del skupine in spodbujajo sodelovalne oblike dela. Slikanice spodbujajo otroka v razvoj zrelega bralca, da se vrača h knjigi, zato so odlična motivacija. Zaradi močnega vizualnega dela slikanica nudi oporo in pomoč tudi šibkejšemu bralcu (prav tam, str. 100).

»Na področju čustvenega in socialnega razvoja je vpliv otroške knjige prepoznaven predvsem pri razvoju in razširitvi domišljije, razvoju empatije, predstavitve perspektiv drugih, ugotavljanju in razumevanju medsebojnih odnosov, refleksiji o družbenih dogajanjih, percepciji in razumevanju različnih kulturnih tradicij in vrednot; na področju intelektualnega in govornega razvoja pa pri konkretizaciji in razlagi abstraktnih idej, večji občutljivosti za moralne dileme, oblikovanju stališč in vrednot.« (Marjanovič Umek, Fekonja, Lešnik Musek, 2002, str. 53)

»Besedni del skupaj z ilustracijo razvija estetski čut – slikanica je umetniški izdelek, ki združuje književnost in vizualne umetnosti. S pomočjo ilustracij se otroci naučijo pravil, ki splošno veljajo za branje, prepoznajo npr. splošne značilnosti knjig (npr. ilustracija na

¹ Priporočilni seznam Mestne knjižnice Ljubljana.

platnicah je sicer ločena od same zgodbe, a je še vedno pomensko povezana z besedilom), spoznajo pravilno zaporedje branja (tudi slike si večinoma sledijo z leve na desno, od začetka do konca knjige ...) in tako dalje.« (Rot Gabrovec, 2003, str. 100)

Otroci ob branju slikanice sprejemajo že ustaljene pripovedne vzorce in tako vzpostavljajo in razumejo tudi sistem časa in zgodovine, ugotavljajo, kako preteklost vpliva na sedanost in prihodnost in na ljudi v prostoru in času. Slikanica jim sočasno omogoča, da obenem spoznavajo pravila slikarskih tehnik, pomen merila, perspektive, pridobivajo občutek za trodimenzionalnost, ponazarjajo tehnike ponazarjanja giba in gibanja, spoznavajo se s pomenom barve in tako dalje. Dobra, dinamična, komunikativna ilustracija bo mladega bralca pritegnila, da bo segel po knjigi, med branjem oz. poslušanjem pa ga bo spodbujala, da aktivno sodeluje: otrok bo opazoval in raziskoval vizualno besedilo, v sliki iskal odgovore na zastavljena vprašanja. Slikanice pogosto zahtevajo otrokovo fizično sodelovanje in različne ročne spretnosti – bralec »potuje« po straneh in se po navodilih dotika posameznih elementov (npr. v Prstki potujejo), dviga dele strani in odkrije skrite elemente ilustracije (npr. v slikanicah o Pikiju in Filipu), zapenja gumbke in zadrge, pretika in veže vezalke ipd. (npr. v seriji *Že znam*) (Rot Gabrovec, 2003, str. 100).

»Poleg teh in takih aktivnosti slikanica otroku pomeni intelektualni izziv. Slika otroka spodbudi k izvornim, samostojnim ubeseditvam. Pogosto se zgodi, da otroci odraslega prosijo, naj jim »prebere še sliko« ali pa sami glasno »preberejo« vso knjižnico. Če jim je zgodba že znana, jih ilustracije spominjajo na slišano, če je nova, jih spodbujajo, da sami tvorijo novo zgodbo. Podobno spodbuja bralca k ubesedovanju knjiga brez besedila: otrok mora vse ilustracije sam opomeniti, torej sam tvoriti pomen, nato pa svoja spoznanja ubesediti. Ob tem se uči in prepozna, na kakšen način slika nadomešča pisano besedo, obenem pa razvija jezikovne zmožnosti. Ob besedilu in sliki mladi bralec prepozna vzporedna svetova besednega in nebesednega in ju primerja. Z opazovanjem in tvorjenjem pomena si otrok slike prisvaja oz. jih obvladuje, to pa mu daje moč in otrok se ob slikanici uči opazovati in nadzorovati svoje okolje. Ker je v slikanici odsev njegovega lastnega sveta in torej na nek način (tudi) on sam, se otrok nauči nadzora nad seboj. Nauči pa se tudi, da je njegov individualni obstoj vezan na širši (družbeni) kontekst in na ta način izgubi del zelo prvinske svobode otroštva. Odrasli skozi te procese spoznavajo kompleksno naravo otroštva, kot jo odlikavajo in prikazujejo slikanice.« (Rot Gabrovec, 2003, str. 99–101)

V četrtem poglavju sem opisala slikanico, vrste slikanic ter pomen slikanic za otrokov razvoj. V petem poglavju pa bom predstavila branje in pomen branja za otrokov razvoj.

5 Branje

Branje je ena izmed sporazumevalnih zmožnosti, na kateri temelji veliko drugih znanj (Pečjak, 1991).

Branje je proces dekodiranja, pri katerem je bralec bolj pasiven, ko poskuša izločiti pomen iz besedila, pri branju ne uporablja toliko miselnih potencialov, ker si pri razumevanju pomaga s predznanjem, ki ga ima. Bralec je aktivno udeležen, njegov cilj je poiskati pomen in s pomočjo obstoječega predznanja razumeti zapisano. (Pečjak, 2011, str. 22)

Cilj branja je navajati otroke na razločevalno poslušanje ter utrjevanje in širjenje besednega zaklada. Po mnenju številnih avtorjev je besedni zaklad ključni dejavnik bralnega razumevanja. (Erženičnik Pačnik, 2008, str. 10)

Branje je največkrat izrazito individualna jezikovna dejavnost, je tudi edina jezikovna zmožnost, ki nam je na razpolago v neomejenih količinah. Kot pravi dr. Meta Grosman, za branje potrebujemo le knjigo in svoj čas. (Grosman, 2003, str. 10–11).

»Z vsakodnevnim branjem navajamo otroke na sprejemanje literature kot vsakodnevne potrebe, omogočamo jim pridobivati izkušnje o tem, da branje literature umirja in prinaša čustveno toplino.« (Erženičnik Pačnik, 2008, str. 10)

Z neposrednim branjem otrokom naklonimo ne le svoj čas, ampak posredno tudi svoje doživljanje in ljubezen do literature (prav tam).

Otrokom je potrebno brati leposlovno in poučno literaturo. K razvoju bralnih navad prispeva branje različnega bralnega gradiva in tiskanih sporočil ob različnih priložnostih. Poleg slikanic naj starši berejo otrokom tudi revije, propagandno gradivo, zgibanke (Jamnik, 2003, str. 41).

Odrasli imajo pomembno vlogo pri branju, ker so posredniki med otrokom in knjigo. Od staršev je odvisno, kdaj se otrok sreča s prvimi knjigami, hkrati imajo starši pomembno vlogo

pri odnosu in pozitivnimi prepričanji do branja (Pečjak, idr. 2006, str. 32). »Strokovnjaki poudarjajo, da je bralni interes otrok odvisen tudi od pogojev družinske pismenosti. Opozorili so na povezanost pogostosti skupnega branja z otrokovim interesom za branje, začetno starostjo skupnega branja kot tudi številom otroških knjig v domačem okolju.« (Pečjak, idr. 2006, str. 32–33)

S skupnim branjem starši otrokom pokažejo, da cenijo branje in da je branje zanje prijetna dejavnost (prav tam).

»Pozitivne bralne izkušnje so pomembne tako v predšolskem obdobju kot tudi v začetnem šolskem obdobju, ko je za otroka še vedno spodbudno, če bere skupaj s starši. Skupno branje lahko poteka tako, da bere odrasli in otrok poslušajo, lahko pa tudi obratno. Za otroka je koristno in zanimivo, če med skupnim branjem menjavata vloge in se o prebranem tudi pogovarjata.« (Pečjak, idr. 2006, str. 33)

Takšno branje imenujemo dialoško branje, ki ga bom podrobneje opisala v nadaljevanju. Dialoško branje je oblika družinskega branja. Poznamo še dve osnovni vrsti branja, to sta pragmatično branje in literarnoestetsko branje (Kordigel, 1990).

5.1 Dialoško branje

»V dialoškem branju so zamenjane vloge odraslih in otrok, namesto odraslih, ki berejo otrokom, se otroci učijo postati pripovedovalci zgodb. Odrasli prevzemajo vlogo aktivnega poslušalca, postavljajo vprašanja in dopolnjujejo zgodbo z informacijami. Ob otrokovih opisih slikovnega gradiva v knjigi jih opozarjajo na napačno sklepanje, njihovi odgovori se s ponavljanjem in pohvalo izboljšujejo in bogatijo.« (Grginič, 2006, str. 16)

Spreminjajoča vprašanja odraslih pri dialoškem branju razvijajo otrokovo izražanje in jezikovno zmožnost. Odrasli mlajšim otrokom ob posameznih slikah postavljajo vprašanja, kjer otrok opiše osebe, živali, predmete (npr. Kaj je to? Kako se oglašajo koza?). Pri štiri- in petletnih otrocih pa že lahko z vprašanji preverjajo otrokovo doživljanje dogajanja v knjigi (prav tam, str. 16–17).

»Odrasli v pogovoru z otrokom izraža tudi svoja razmišljanja, občutke, želje ... Sprašuje kaj, kdaj, kje in zakaj. Skupno branje je priložnost za bogato komunikacijo in jezikovni razvoj otroka. Odrasli otroka spodbuja k pogovoru. Spodbuja otroka, da sprašuje, razlaga, daje pobude tudi sam ... Otroka poskuša spodbuditi k dejavnosti v pogovoru. Mnoge zgodbe kar same vabijo k dialogu med odraslim in otrokom. Pogovor pogosto preseže meje zgodbe. Ob tem se otrok lahko uči novih besed in rabe stavkov, med branjem opazuje ilustracijo, kaže in označuje določene predmete.« (Matko Lukan, 2009, str. 30)

M. Čudina - Obradović (nav. v Dolinšek Bubnič, 1999, str. 17) meni, da sta najpomembnejši prvini v dialoškem branju razumevanje in prevzemanje aktivne vloge staršev oziroma vzgojiteljev. Vloga odrasle osebe pri dialoškem branju je, da postopno vodi otroka k vse bolj kompleksni uporabi besed.

5.2 Pomen in vloga branja v otrokovem razvoju

Branje ima pomembno vlogo pri razvoju jezikovnih zmožnosti (razvoj govora, pisanja). Vsakomur je nujno potrebna bralna sposobnost za smiselno preživetje v svetu neomejene besedilne ponudbe, ko nas obdajajo različna besedila, ko nas z različnimi besedili usmerjajo (Grosman, nav. v Beremo skupaj, 2003, str. 10). Za razvoj otrokovih bralnih sposobnosti je odločilno predšolsko obdobje (Dolinšek Bubnič, 1999, str. 17).

Za branje človeški možgani potrebujejo nekaj tisoč operacij, tudi razbiranje grafičnega besedila je zelo naporno, zato moramo biti pri začetnem opismenjevanju otrok (srečanje s pisano besedo) izredno potrpežljivi in strpni, ker so pri zgodnjih stopnjah otrokovega jezikovnega razvoja razlike med otroki zelo velike. Otroci morajo za razumevanje pripovedi, prebrano oz. poslušano pravljico pretvoriti v svoje mentalne predstave o osebah in dogajanju. Poleg tega morajo uporabiti predhodno znanje in izkušnje o pomenu besed. »Prav ta »napornost« branja, ki pri otroku spodbuja in razvija jezikovno odzivanje, pa je najbolj pomembna za razvoj bralne sposobnosti in drugih jezikovnih zmožnosti.« (Grosman, 2003, str. 10)

Branje je nenadomestljiva vaja v rabi jezika in prispeva k razvoju in izboljšanju jezikovnih zmožnosti. Številni strokovnjaki pripisujejo branju največji pomen za razvoj vsestranske pismenosti, še zlasti za jezikovno sporazumevanje. Pismenost kot sposobnost razumevanja in

rabe tiskanih informacij v vsakdanjem življenju doma, na delovnem mestu, v družbi, je dobro razvita komunikacijska sposobnost. Ta pa je pomembna za ustvarjanje pozitivnih človeških odnosov v krogu družine in prijateljev, za uspešno napredovanje v izobraževanju, ki poteka s pomočjo samostojnega branja. Kdor se uspešno sporazumeva, ni samo uspešnejši pri učenju in delu, temveč ima tudi pozitivnejšo samopodobo in višja pričakovanja pri delu in v življenju (Grosman, 2003, str. 11).

S skupnim branjem in pripovedovanjem pri otroku razvijamo govor in mišljenje, posredujemo jim socialno interakcijo in psihološka orodja, ki jih kasneje otrok uporablja, da bo z njimi obvladal svoje vedenje. Z branjem, pripovedovanjem zgodb, pravljic in pripovedk lahko otroku na zanj ustrezen način posredujemo znanja o družbenih oblikah vedenja (npr. vsakdanja raba določenih predmetov, socialno sprejemljivo vedenje, uravnavanje čustev ter moralno presojanje), učenje v socialnem kontekstu s pomočjo starejših otrok in odraslih (Marjanovič Umek, Zupančič, 2003, str. 22).

S poglavjem o branju zaključujem teoretični del diplomske naloge, sledi empirični del.

II EMPIRIČNI DEL

6 Opredelitev problema

Za razvoj otrokovega govora je najpomembnejše predšolsko obdobje, tj. kritično občutljivo obdobje za razvoj govora. Vsak otrok želi in čuti potrebo po uveljavljanju, izražanju, ki se pokaže že takoj ob rojstvu, ko svoje želje in hotenja izraža z jokom. Razvoj govora je odvisen tudi od okolja, v katerem otrok živi. Če želimo, da se bo otrokov govor razvijal, mu moramo nuditi spodbudno okolje, kar pomeni, da se pogovarjamo z njim, mu pripovedujemo, beremo ... Glede na hiter slog življenja si starši premalokrat vzamejo čas za pogovor in branje z otrokom. Zato je še toliko bolj pomembno, da vzgojitelji otrokom vsakodnevno berejo, hkrati pa spodbujajo starše in jim svetujejo o pomenu pogostega branja slikanic ter izbiri kakovostne literature. Prav tako vzgojitelj spremlja otrokov govorni razvoj ter opaža razlike med otroki, s katerimi starši berejo, in tistimi, s katerimi ne berejo. Moj glavni cilj je ugotoviti, ali po mnenju vzgojiteljev slikanice vplivajo na govorni razvoj otrok.

6.1 Vzorec

V raziskovalni vzorec sem vključila vzgojitelje obeh starostnih skupin (od 1 leta do 3 let in od 3 leta do 6 let). Spletni anketni vprašalnik sem poslala strokovnim delavcem Vrta Medo in Vrta Mladi rod. Poslala sem 70 anketnih vprašalnikov, vrnjenih sem dobila 66 izpolnjenih vprašalnikov, kar predstavlja 94 odstotkov vseh poslanih vprašalnikov. Končni vzorec zajema odgovore 66 strokovnih delavcev.

6.2 Metoda

Pri tehniki zbiranja podatkov sem uporabila opisno metodo pedagoškega raziskovanja. Podatke sem zbrala s pomočjo anonimnega spletnega anketnega vprašalnika, ki obsega 11 vprašanj zaprtega tipa. Rezultate anketnega vprašalnika sem prikazala z grafi.

6.3 Cilji

Z diplomsko nalogo sem želela ugotoviti mnenja vzgojiteljev o tem:

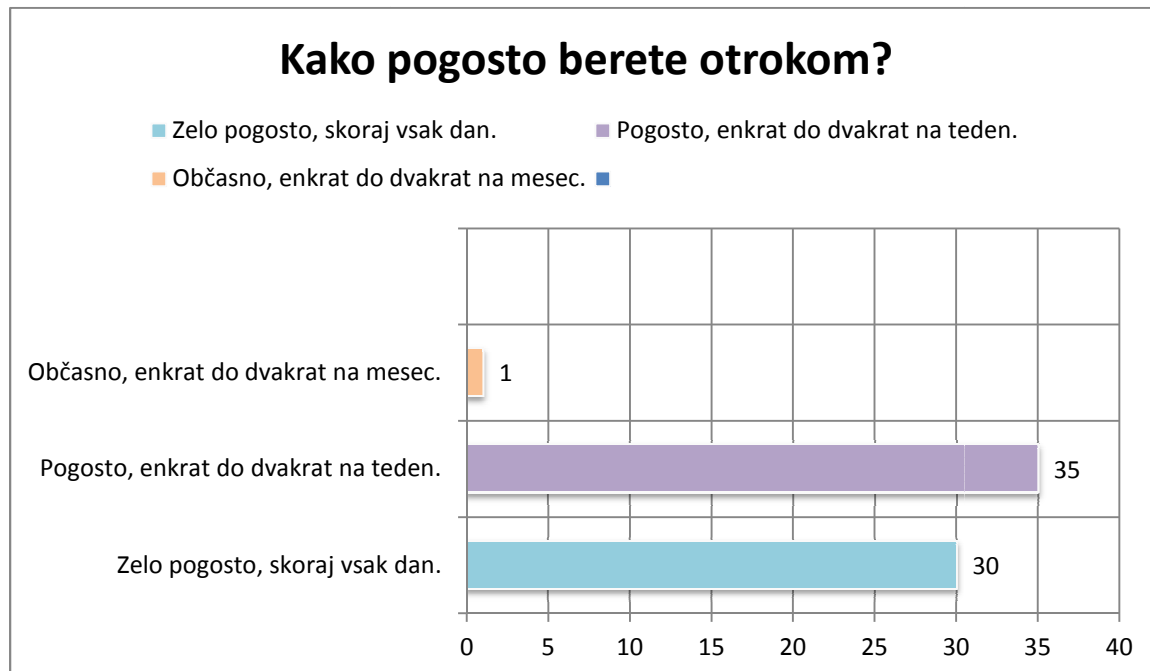
- ali slikanica vpliva na razvoj govora,
- ali otroci z vzgojiteljevim branjem slikanic razvijajo govor.

6.4 Predvidevanja

1. Predvidevam, da vzgojitelji menijo, da slikanice vplivajo na razvoj govora.
2. Predvidevam, da vzgojitelji menijo, da lahko z branjem slikanic vplivajo na razvoj otrokovega govora.
3. Predvidevam, da vzgojitelji menijo, da starši izbirajo knjige glede na vsečnost.

6.5 Rezultati in interpretacija podatkov

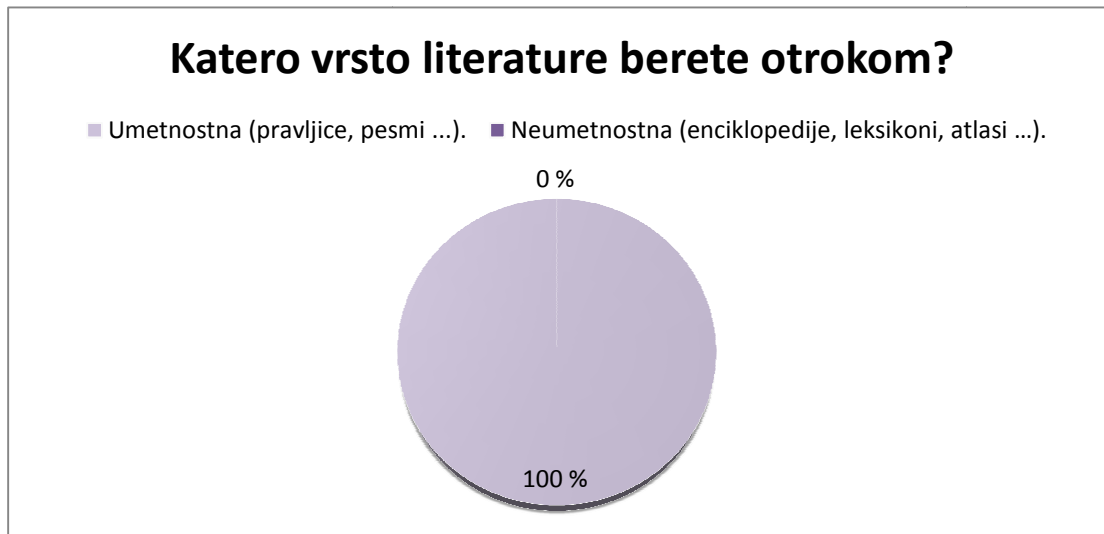
Vprašanje št. 1

Graf 1: Kako pogosto berete otrokom?

Graf št. 1 prikazuje pogostost vzgojiteljevega branja otrokom. 30 vzgojiteljev oz. 45 % anketiranih je odgovorilo, da bere otrokom zelo pogosto, tj. skoraj vsak dan, 35 vzgojiteljev je odgovorilo, da pogosto bere otrokom, kar predstavlja večino vseh vprašanih, in sicer 53 %. Občasno, tj. enkrat do dvakrat na mesec, pa bere le en vzgojitelj, kar predstavlja 2 % vprašanih. Pridobljeni rezultati kažejo, da večina anketiranih vzgojiteljev bere le enkrat do dvakrat na teden, kar je za spodbudno bralno okolje otrok premalo. Otrokom je potrebno brati vsakodnevno, to je pomembno predvsem za tiste otroke, ki imajo v družini primanjkljaj na področju branja.

Vprašanje št. 2

Graf 2: Katero vrsto literature berete otrokom?

Pri drugem vprašanju so vsi vzgojitelji (100 %) odgovorili, da otrokom berejo umetnostna besedila, med katera uvrščamo pravlјice, pesmi ... Najprimernejša literatura za otroke so slikanice, saj otrok besedilo doživlja skupaj z ilustracijo in je zato pri poslušanju in gledanju slikanic zelo motiviran.

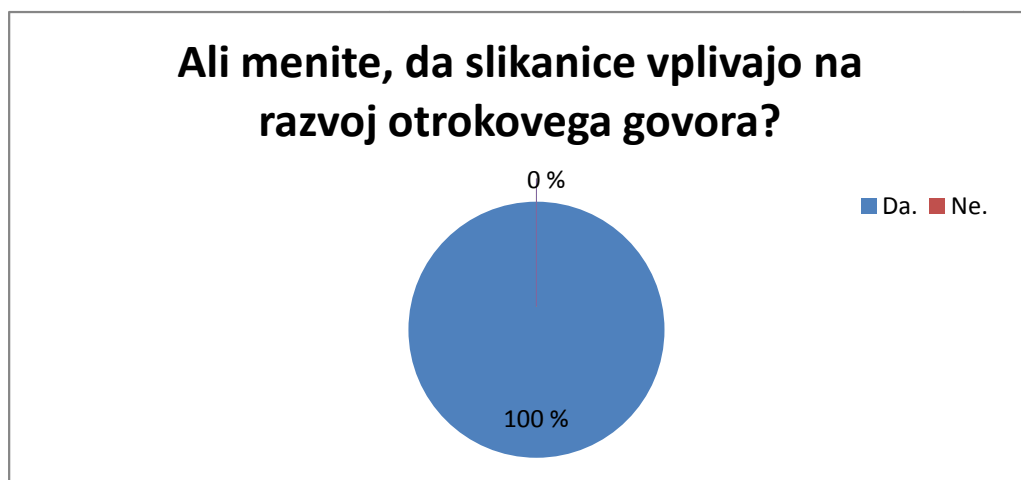
Vprašanje št. 3

Graf 3: Ali se o prebrani vsebini pogovarjate z otrokom?

Odgovori so pokazali, da se vsi anketiranci (100 %) o prebrani vsebini pogovarjajo z otrokom. To pomeni, da se vzgojitelji zavedajo učinkovitosti in pomena branja za otrokov govorni razvoj, predvsem pomena pogovora o prebrani vsebini. Če branje spremlja pogovor oziroma se izmenjujeta branje in pogovor ob ilustracijah, gre za t. i. dialoško branje.

Vprašanje št. 4

Graf 4: Ali menite, da slikanice vplivajo na razvoj otrokovega govora?

Branje slikanic vpliva na otrokov govorni razvoj, še posebno so pomembne dejavnosti, ki spremljajo branje. Tako namreč menijo vsi anketirani vzgojitelji.

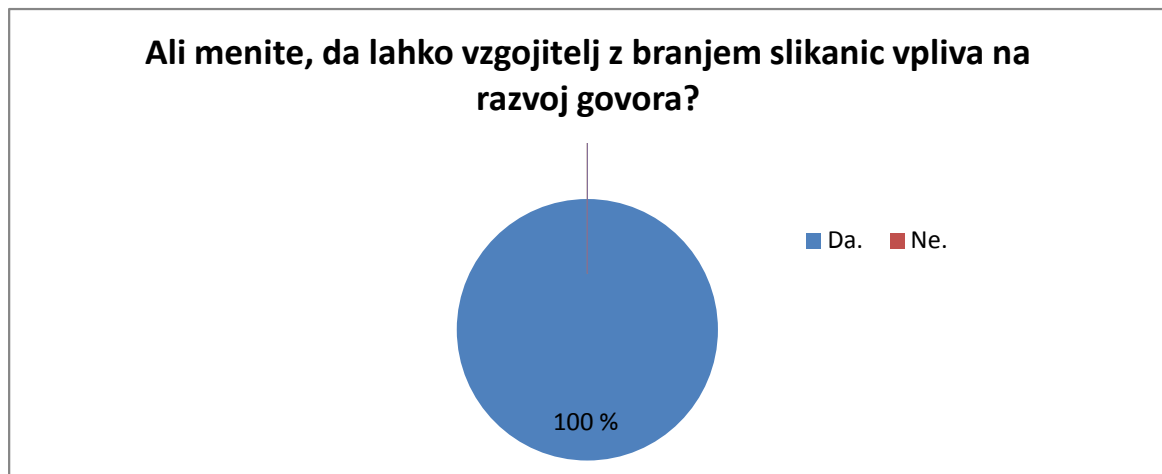
Vprašanje št. 5

Graf 5: V kateri starostni skupini po vaših izkušnjah branje slikanic najbolj vpliva na otrokov govorni razvoj?

56 vzgojiteljev, kar predstavlja 85 % anketirancev, meni, da branje slikanic najbolj vpliva na razvoj otrokovega govora v prvi starostni skupini, 10 vzgojiteljev, kar predstavlja 15 % vprašanih, pa meni, da branje slikanic na razvoj otrokovega govora najbolj vpliva v drugi starostni skupini.

Vprašanje št. 6

Graf 6: Ali menite, da lahko vzgojitelj z branjem slikanic vpliva na razvoj govora?

66 anketirancev, kar predstavlja 100 %, meni, da z branjem lahko vplivajo na otrokov govorni razvoj.

Vprašanje št. 7

Graf 7: Kaj želite doseči z branjem?

53 vzgojiteljev, kar predstavlja 80 % anketirancev, želi pri branju spodbujati otrokov govorni razvoj. 8 vzgojiteljev, tj. 12 % vprašanih, želi z branjem pri otrocih razviti pozitiven odnos do različnih vrst besedil. 5 vzgojiteljev, kar predstavlja 8 %, pa želi, da otroci med branjem poslušajo besedilo in po končanem branju obnovijo zgodbo.

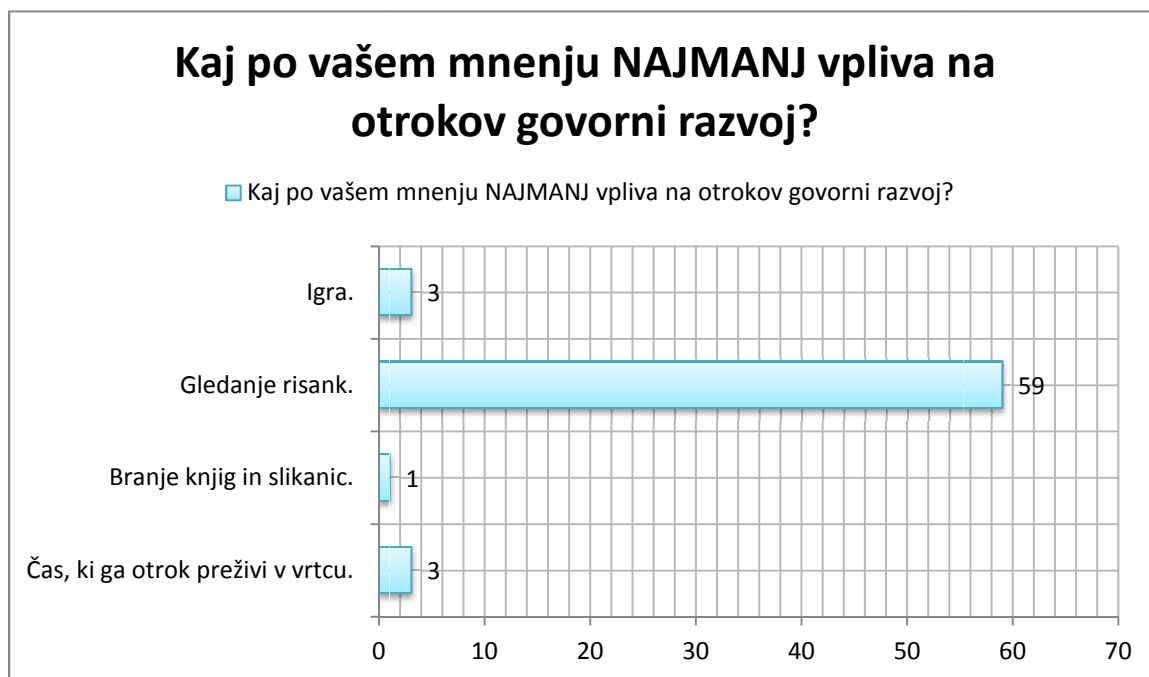
Vprašanje št. 8

Graf 8: Kaj po vašem mnenju NAJBOLJ vpliva na otrokov govorni razvoj?

46 oz. 70 % vzgojiteljev meni, da na otrokov govorni razvoj najbolj vpliva branje slikanic in knjig. 12 oz. 18 % jih meni, da na razvoj govora najbolj vpliva igra in le 8 vzgojiteljev, kar predstavlja 12 %, meni, da na razvoj govora najbolj vpliva čas, ki ga otrok preživi v vrtcu. Nihče od anketirancev pa ni izbral odgovora, da na otrokov govorni razvoj najbolj vpliva gledanje risank.

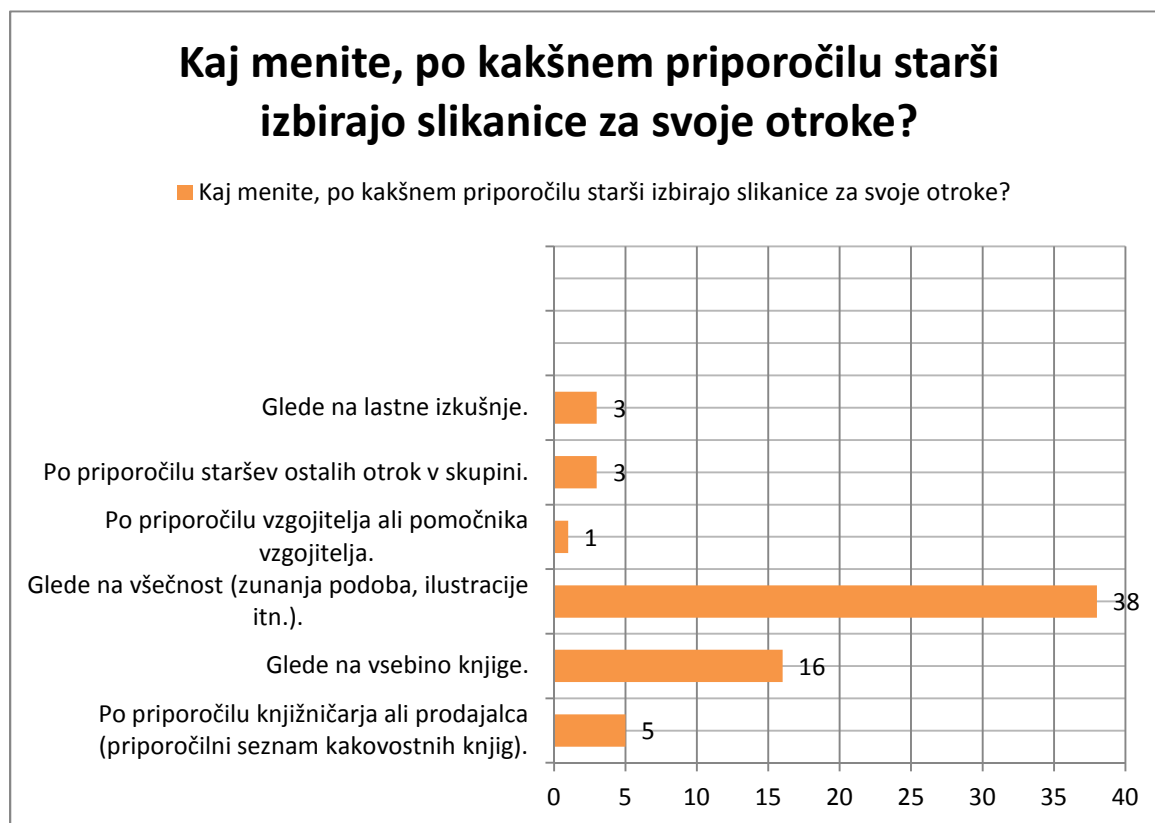
Vprašanje št. 9

Graf 9: Kaj po vašem mnenju NAJMANJ vpliva na otrokov govorni razvoj?

Pri devetem vprašanju me je zanimalo, kaj po mnenju vzgojiteljev najmanj vpliva na otrokov govorni razvoj. Kar 59 vzgojiteljev, tj. 89 % vprašanih, meni, da na otrokov govorni razvoj najmanj vpliva gledanje risank, 3 vzgojitelji, tj. 5 % je izbralo odgovor, da na otrokov govorni razvoj najmanj vpliva igra in čas, ki ga otrok preživi v vrtcu. Le 2 % vseh vprašanih je izbralo odgovor, da branje knjig in slikanic najmanj vpliva na otrokov govorni razvoj.

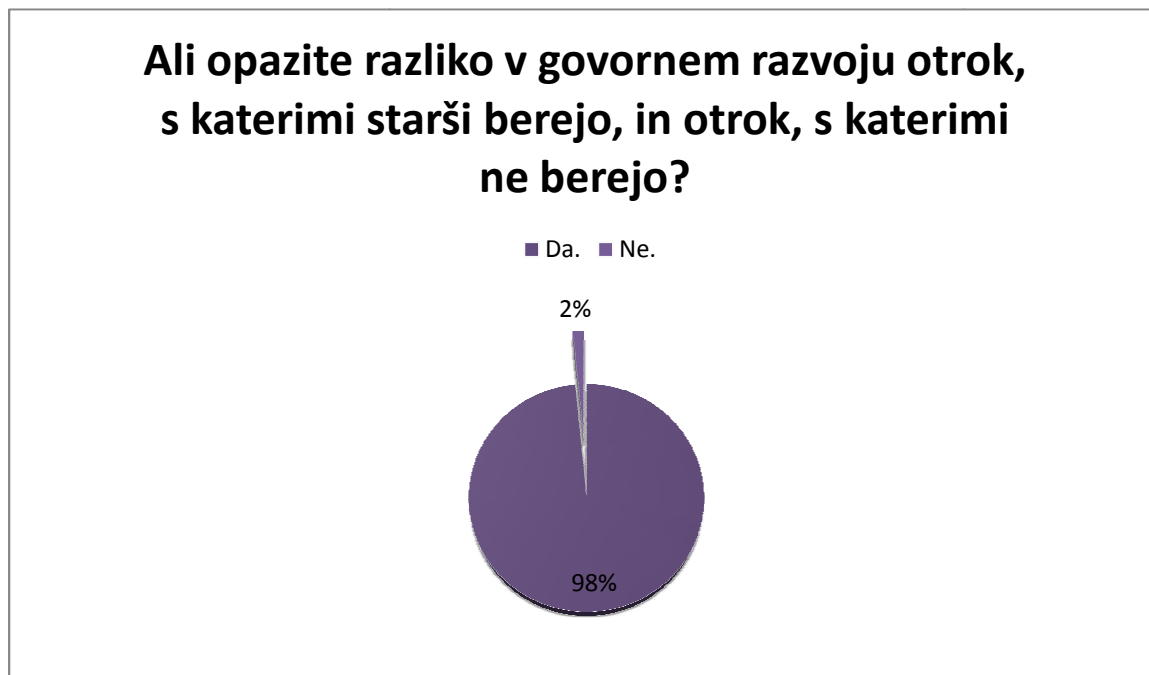
Vprašanje št. 10

Graf 10: Kaj menite, po kakšnem priporočilu starši izbirajo slikanice za svoje otroke?

Pri izbiri slikanice je zelo pomembno, da otrokom ponudimo kakovostne slikanice, ki so primerne otrokovi starosti. Pri 12. vprašanju me je zanimalo mnenje vzgojiteljev o tem, po kakšnem priporočilu starši izbirajo slikanice za otroke. 38 vzgojiteljev, kar predstavlja 58 % vprašanih, je odgovorilo, da starši izbirajo slikanice glede na všečnost, 16 oz. 24 % vprašanih meni, da starši izbirajo slikanice glede na vsebino. 8 % jih meni, da starši izbirajo slikanice po priporočilu knjižničarja ali prodajalca. 5 % vzgojiteljev meni, da starši izbirajo slikanico glede na lastne izkušnje, prav tako jih 5 % meni, da starši izbirajo slikanice po priporočilu staršev ostalih otrok v skupini. Le en vzgojitelj, kar predstavlja 2 %, meni, da starši izbirajo slikanice po priporočilu vzgojitelja ali pomočnika vzgojitelja.

Vprašanje št. 11

Graf 11: Ali opazite razliko v govornem razvoju otrok, s katerimi starši berejo, in otrok, s katerimi ne berejo?

Kar 65 oz. 98 % vzgojiteljev opaža razliko v govornem razvoju otrok, s katerimi starši berejo in otrok, s katerimi ne berejo. Le eden oz. 2 % vprašanih te razlike ni opazil. To kaže, da je že v predšolskem obdobju mogoče zaznati razliko v govornem razvoju med otroki, ki jim starši berejo, in otroki, ki jim starši ne berejo. To potrjujejo raziskave, ki jih navaja Grginič (2006), da otroci, ki jim starši redno berejo, hitreje razvijajo besedni zaklad, postanejo zgodnji bralci, seznanijo se s knjižnim jezikom in spodbujajo domišljijo.

7 Sklepne ugotovitve

V teoretičnem delu diplomske naloge sem pri raziskovanju literature ugotovila, kako pomemben je govor v našem življenju, pa se tega pogosto ne zavedamo. Začetek razvoja govora sega namreč že v prenatalno obdobje, začne pa se z rojstvom, s prvim jokom. Otrokov govor se razvije, če ima otrok zdrava govorila, čutila ... Če je vse to razvito, postane ključni dejavnik okolje. Okolje je namreč tisto, ki otroka pri razvoju govora spodbuja ali zavira. Branje slikanic je eden od pomembnih dejavnikov, ki močno vpliva ne le na otrokov govor, temveč na celoten razvoj otroka. Zato je pomembno, da so vzgojitelji in starši osveščeni o pomenu branja in izbiri kakovostnih slikanic.

Pri raziskavi sem zastavila tri predvidevanja. Prvo predvidevanje potrjujem, kar je razvidno iz rezultatov na četrto vprašanje, in sicer vzgojitelji menijo, da slikanice vplivajo na razvoj otrokovega govora.

Drugo predvidevanje, da vzgojitelji menijo, da lahko z branjem slikanic razvijajo otrokov govor, je potrjeno, ker so vsi anketiranci izbrali odgovor da.

Tretje predvidevanje je prav tako potrjeno, saj večina vzgojiteljev meni, da starši izbirajo knjige glede na všečnost.

V raziskavi, ki sem jo izvedla v dveh vrtcih, so prav vsi anketirani vzgojitelji potrdili, da po njihovem mnenju slikanice vplivajo na otrokov govorni razvoj. Hkrati pa sem zaznala problem, da po mnenju večine anketiranih vzgojiteljev starši izbirajo slikanice glede na všečnost. Vemo, da je na policah ogromno slikanic, vendar pa niso vse primerne za vsakogar. Menim, da bi bilo potrebno starše bolj osveščati in jih seznanjati s priporočilnimi seznamami kakovostnih knjig in slikanic za otroke. Saj bodo le na ta način otroci tudi v družinskem okolju deležni branja kvalitetne literature. Menim, da bi bilo smiselno spodbuditi vzgojitelje in starše k vsakodnevni branju slikanic ter jih seznanjati s pomenom vsakodnevnega branja za otrokov razvoj.

8 LITERATURA

- Dolinšek - Bubnič, M. (1999). *Beri mi in se pogovarjaj z mano! Priročnik z nasveti za kreativno uporabo otroških slikanic.* Ljubljana: Epta.
- Erženičnik Pačnik, M. (1998). Možnosti vrtca pri spodbujanju razvoja otrokovega govora. V I. Štrukelj (Ur.), *Uporabno jezikoslovje* (str. 30–34). Ljubljana: Zveza društev za uporabno jezikoslovje Slovenije.
- Erženičnik Pačnik, (2008, str. 10). Možnosti vzgojitelja pri spodbujanju razvoja otrokovega interesa za branje. V *Otrok in knjiga*, 2008, letnik 35 št. 71.
- Grginič, M. (2006). *Družinska pismenost.* Domžale: Založba Izolit.
- Grginčič, M. (2009). *Kako do pismenosti v prvem razredu osnovne šole. Priročnik za učitelje.* Domžale: Založba Izolit.
- Grosman, M. (2003). Pomen branja za posameznika in širšo družbo. V: Blatnik Mohar, M. (ur.), *Beremo skupaj: priročnik za spodbujanje branja*, str. 10–12. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Haramija, D. (2011). Spodbujanje jezikovnih zmožnosti pri predšolskem otroku s književno vzgojo. V *Kakovost procesa učenja in poučevanja jezika v kurikulumu vrtca.* (str. 30–38). Ljubljana: Supra.
- Jamnik, T. (2003). Bralne izkušnje v zgodnjem obdobju. V: Blatnik Mohar, M. (ur.), *Beremo skupaj: priročnik za spodbujanje branja*, str. 41. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Kobe, M. (1987). *Pogledi na mladinsko književnost.* Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Kobe, M. (2004). Uvodna beseda o slikanici. *Otrok in knjiga*, 59, 41–42.
- Kordigel, M. (1990). Bralni razvoj, vrste branja in tipologija bralcev. V: *Otrok in knjiga* 29–30, str. 5–42.
- Kranjc, S. (1999). *Razvoj govora predšolskih otrok.* Ljubljana: Znanstveni inštitut

Filozofske fakultete.

- Kropp, P. (2000). Vzgajanje bralca. Tržič: Učila.
- Marjanovič Umek, L. (1990). Mišljenje in govor predšolskega otroka. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Marjanovič Umek, L., Zupančič, M. (2003). Vloga branja in pripovedovanja v otrokovem razvoju. V: Blatnik Mohar, M. (ur.), Beremo skupaj: priročnik za spodbujanje branja, str. 22. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Marjanovič Umek, L. in ostali. (2006). Otroški govor: razvoj in učenje. Domžale: Izolit.
- Marjanovič Umek, L., Fekonja, U., Kranjc, S. in Lešnik Musek, P. (2002). Otroška literatura kot kontekst za govorni razvoj predšolskega otroka. V: Psihološka obzorja, 1, str. 55.
- Marjanovič Umek, L., Zupančič M. (ur.), (2009). Razvojna psihologija. Ljubljana: Rokus Klett.
- Marjanovič Umek L., Fekonja Peklaj U., Podlesek, (2008). Vrtec in družinsko okolje kot napovednika govorne kompetentnosti šestletnih otrok . (59/125), številka 5.
- Matko Lukan, I. (2009). Kako beremo z otrokom. V: Knaflič, L. in Bucik, N. (ur.), Branje za znanje in branje za zabavo: priročnik za spodbujanje družinske pismenosti. Ljubljana: Andragoški center Slovenije, str. 27–42.
- Medved Udovič, V. (2005). Z recepcijo slikanice do učinkovite pismenosti. Sodobna pedagogika: letn. 56, posebna izdaja, str. 80–95.
- Omerza, Z. (1972). Govorne napake. Ljubljana: DZS.
- Pečjak, V. (1991). Hitro in uspešno branje. Ljubljana: Samozaložba.

- Pečjak S., Bucik N., Gradišar A., Peklaj C. (2006). Bralna motivacija v šoli: merjenje in razvijanje. Ljubljana: ZRSŠ.
- Pečjak, S. (2010). Psihološki vidiki bralne pismenosti: od teorije k praksi. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Pinker, S. (2010). Jezikovni nagon. Kako um ustvarja jezik. Ljubljana: Modrijan.
- Rot Gabrovec, V. (2003). Branje podob. V: Blatnik Mohar, M. (ur.), Beremo skupaj: priročnik za spodbujanje branja, str. 99–101. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Saksida, I., Kranjc, S. (2001). Jezik. V: Otrok v vrtcu: priročnik h kurikulu vrtca, str. 99. Maribor: Obzorja.
- Skubic, D. (2004). Pedagoški govor v vrtcu in prvem razredu devetletne osnovne šole. Ljubljana: Pedagoška fakulteta v Ljubljani.

Priloge:

- Anketni vprašalnik

Pozdravljeni!

Sem absolventka izrednega študija Predšolske vzgoje na Pedagoški fakulteti v Ljubljani. Za potrebe svoje diplomske naloge sem pripravila vprašalnik na temo *Razvijanje otrokovega govora ob slikanici*. Prosim Vas za sodelovanje pri anketnem vprašalniku. Rezultati ankete bodo uporabljeni izključno za namene raziskave, s katero želim raziskati stališče vzgojiteljic o razvoju otrokovega govora ob slikanici. Že vnaprej se vam zahvaljujem za vaše sodelovanje.

Lep pozdrav,

Nina Trdin

1. Kako pogosto berete otrokom?

- a) Zelo pogosto, skoraj vsak dan.
- b) Pogosto, enkrat do dvakrat na teden.
- c) Občasno, enkrat do dvakrat na mesec.

2. Katero vrsto literature berete otrokom?

- a) Umetnostna (pravljice, pesmi ...).
- b) Neumetnostna (enciklopedije, leksikoni, atlasi ...).

3. Ali se o prebrani vsebini pogovarjate z otrokom?

- a) Da.
- b) Ne.

4. Ali menite, da slikanice vplivajo na razvoj otrokovega govora?

- a) Da.
- b) Ne.

5. V kateri starostni skupini (po vaših izkušnjah) branje slikanic najbolj vpliva na otrokov govorni razvoj?

- a) V prvi starostni skupini (od 1 leta do 3 let).
- b) V drugi starostni skupini (od 3 do 6 let).

6. Ali menite, da lahko vzgojitelj z branjem slikanic vpliva na razvoj govora?

- a) Da.
- b) Ne.

7. Kaj želite doseči z branjem?

- a) Spodbujanje govornega razvoja.
- b) Poslušanje besedila in obnavljanje zgodbe.
- c) Razvijanje pozitivnega odnosa do različnih zvrsti besedil.

8. Kaj po vašem mnenju NAJBOLJ vpliva na otrokov govorni razvoj?

- a) Čas, ki ga otrok preživi v vrtcu.
- b) Branje knjig.
- c) Gledanje risank.
- d) Igra.

9. Kaj po vašem mnenju NAJMANJ vpliva na otrokov govorni razvoj?

- a) Čas, ki ga otrok preživi v vrtcu.
- b) Branje knjig.
- c) Gledanje risank.
- d) Igra.

10. Kaj menite, po kakšen priporočilu starši izbirajo slikanice za svoje otroke?

- Po priporočilu knjižničarja ali prodajalca (priporočilni seznam kakovostnih knjig).
- Glede na vsebino knjige.
- Glede na všečnost (zunanja podoba, ilustracije itn.).
- Po priporočilu vzgojitelja ali pomočnika vzgojitelja.
- Po priporočilu staršev ostalih otrok v skupini.
- Glede na lastne izkušnje.

11. Ali opazite razliko v govornem razvoju otrok, s katerimi starši berejo, in otrok, s katerimi ne berejo?

- Da.
- Ne.